SCRUTINIUM PESTIS,

QUOD
Præside D. I. O. M.
Ex DECRETO & AUTHORITATE
AMPLISSIMÆ ac GRATIOSISSIMÆ
FACULTATIS MEDICÆ
IN ILLUSTRI
WILHELMIANA ACADEMIA
PRO
Summis in *Medicina* Honoribus,
privilegiis ac insignibus DOCTORALIBUS
ritè consequendis
DISPUTATIONE INAUGURALI
Publico & Solenni Magnifici & Amplissimi
SENATUS ACADEMICI
Examini subjiciet

JOH. RODOLPHUS
NEUHUSIUS, H. Bernensis.

Die 22. Februarii, L. H. C.

MARBURGI CATTORUM,
Typis JOHANNIS JODOCI KÜRSNERI, Academiæ Typogr.
ANNO MDCLXXXIII.

A JEHOVA sit initium.

I.

Uâ truculentiâ pestis plurimas Germaniæ regiones peragrando depopuletur, quot urbes incolis horrenda strage exhauriat, & qualem omnibus circumjacentibus hucusq; ab ista perniciosa lue liberis metum atque horrorem incutiat, palam est: Omnes enim ad ejus mentionem pavescimus, nullus est quem formido non occupet, cùm mors ipsa malorum appareat minimum iis quos ipsa invadit. Itaque in tempore de debellando ac à mœniis arcendo astutissimo atque simul fortissimo hoc hoste consilium ineundum censui. Quibus itaque armis, quo valore, quibus confœderatis & stratagematibus humano generi insidietur illudque oppugnet breviter inquiremus, ut eò melioribus ac maximè proportionatis armis instructi, ipsi resistere eumq; invadentem jugulare possimus.

II.

PEstis ergo, quam describere animus, est morbus Epidemicus contagiosus consistens in summa sanguinis turbatione per materiam aliquam subtilem malignam inducta, cum apparentia exanthematum, anthracum, bubonum aliorumque symptomatum horrendo apparatu.

III.

UNde autem fit & quomodo generetur materia illa maligna primò inquirendum, ad quod pauca quædam ex physicis petenda. Notum est pro variatione figuræ particularum terrestrium earumque compositione & conjunctione varia fieri interjacentia spatiola, quæ à materia tantùm subtilissima occupari possunt; Quæ materia quia indefinitæ est figuræ in illis spatiolis concrescere & in parvas abire massulas facillimum est, quæ massulæ pro varia figura & magnitudine spatiolorum istorum variè etiam modificantur, qualem etiam concretionem nobis describit *Des Cartes* in explicatione Phœnomenôn magneticorum, quam vocat materiam striatam. *Part. III. Princ.* §. *88*. Sed prout illa materia striata nascitur in spatiolis inter globulos cœlestes triangularibus: Ita hæc nostra in spatiolis particularum terrestrium; de qua vide eundem Authorem *Part. IV. Princ.* §. 185.

IV.

QUia autem unumquodque corpus sibi particularem habet talem materiam magis vel minus cum poris aliorum corporum convenientem, variæ antipathiæ & sympathiæ oriuntur; Illa autem cum qua nobis negotium, ita modificata est, ut minimè cum porulis & textura nostri sanguinis conveniat, sed illum, si ipsi immisceatur omnimodè turbet & molleculas ejus planè destruat, unde maligna vocatur. Et pro majori gradu inconvenientiæ major & major etiam est gradus malignitatis.

V.

NOn putem autem illas massulas nudas & sine vehiculo, è telluris gremio vel undecunque tandem sint, nobis afflari, nec diu ita solas persistere posse, sed iisdem particulis talia spatiola intra se continentibus, quasi in sinu gestantur & hinc inde deferuntur; quæ si sanguini nostro, sive jam fiat per respirationem sive contactum sive alimenta &c. communicentur, à calore vitali ex eorum ergastulis excutiuntur; Et quia velocissimè moventur, facilè sanguinis compagem & mixturam omnimodè turbant non aliter ac fit in vino vel cerevesia fulmine tacta; Quia autem hæ particulæ terrestres tales massulas in se continentes uniusmodi & æquali copia non semper adsunt, neque ab astris materia subtilissima eadem co-

pia

pia nec ejusdem generis ad noſtram terram defertur, etiam hæc lues peſtilentialis miris variatur modis nec iisdem ſemper remediis arceri vel excuti poteſt.

VI.

INſuper notandum eſt ſanguinem ex certis quibusdam guttulis ſive molleculis componi, quæ quamdiu integræ & legitimo modo diſpoſitæ manent ſanguis turbatus dici non poteſt, quanquam interim valdè impurus eſſe poſſit. Exemplo res fiet clarior; Si acervus frumenti ex puris & pulcherrimis granis ſit congeſtus, purus erit; at ſi alia immiſceantur, ut lapides, ligna &c. impurum quidem dicetur frumentum, nullo modo autem turbatum vel deſtructum; ſed quando jam impurum eſt & ſingula grana comminuuntur, tunc demum deſtruetur & turbari dicetur. Idem accidit in ſanguine, quanquam variæ particulæ heterogeneæ ſanguini immiſceantur, nondum tamen turbatur vel deſtruitur ejus mixtura, etſi cacochymia oriatur; ſed quando molleculæ ejus deſtruuntur, ſtatim turbatur & corrumpitur, & ſecundùm varios gradus hujus turbationis variæ fiunt febres, inter quas ultimum gradum obtinet peſtilentialis vel peſtis.

VII.

HIs jam poſitis facilè omnia phœnomena, quæ circa peſtem obſervantur explicari poterunt. Contagium epidemicum & multiplicationem ejus quod attinet, obſcura eſſe non poſſunt, modo attendamus ad continuam inſenſibilem corporum noſtrorum tranſpirationem, aëremque nobis circumjacentem talibus ſcatere poſſe particulis, quæ talem in ſinu gerunt materiam ſubtilem humano generi exitialem; Et quamdiu illa ſpatiola in illis corpuſculis integra manent, continuo novas in illis concreſcere maſſulas tales deleterias; imò illa materia ſubtilis in corporibus infectorum ſibi ſecundùm figuram ſuam excavare & poſt ſe relinquere poros, in quibus poſtea aliæ concreſcant ſibi ſimiles, & ita brevi tempore valdè augeatur veneni copia & multiplicetur.

VIII.

QUod autem plures in eodem aëre his particulis imprægnato degentes, imò frequentiùs circa ægrotos verſantes & absque præſervatione hâc lue non inficiantur, id diverſæ eorum ſanguinis hu-

humorumque circulantium dispositioni respectu veneni adscribendum puto; quod videmus in melancholicis, qui non tam facilè in peste inficiuntur ut alii; Hinc facilè etiam ratio reddi potest, quomodo accidere possit, quod certæ tantum familiæ hâc affligi, reliquis intactis observentur; quod illud venenum nunc magis adultis quam infantibus & contra, nunc magis sexui masculino quàm fœminino & contra &c. infensum & exitiale sit.

IX.

EX sanguine ita turbato nullos vel paucissimos posse generari spiritus facilè cuivis attendenti patet; eodem modo ut videmus fieri cum vino vel cerevisia fulmine tacta, ubi ne guttulam quidem spirituosi liquoris elicere possumus. Hinc tam magna statim virium prostratio, appetitus imminutio (quanquam & alia etiam subsit causa) anxietates cordis & lypothymiæ frequentes; continuo enim multi deperduntur animales spiritus per insensibilem transpirationem; unde restauratione semper opus est, quæ tamen hic non subsequitur.

X.

ET quia sanguinis legitima textura destructa est, particulæ æquales æqualibus, secundùm naturæ leges magis associantur, v. gr. salinæ salinis, sulphureæ sulphureis &c. & omnes sui juris fiunt quia vincula disrupta sunt: Ita ut diversæ illæ materiæ non tam sit pestis causæ quam producta morbosa, quod semel annotasse sufficiet; Perseverante autem adhuc sanguinis circulatione, nunc ejus pars salina & magis rarescens, nunc pituitosa vel terrestris ipsum cor ingreditur, & pro diversa illa dispositione nunc citius nunc tardiùs rarefit, unde pulsus, nunc celer nunc tardus, nunc magnus, nunc parvus, nunc fortis nunc debilis, imò aliquando intermittens est vel planè cessat, quanquam imminutio spirituum animalium multum etiam ad languorem & debilitatem faciat. Si autem ab acredine salium jam sui juris factorum cor lancinetur, statim, quia musculus est, convellitur & ad violentum motum à spiritibus animalibus cum impetu influentibus cogitur: accedente interim etiam propter consensum spasmodica contractione arteriarum præcipuè circa cordis basin ubi à pluribus nervulis complecti in anatomia observantur. Hinc sanguis, cum vio-

lentia

lentia ex corde expressus non inveniens commodam viam per arterias transeundi, repercutitur quasi & in latera vim suam exerit & ita palpitationes cordis excitat, *de qua re vide Willisium.*

XI.

NEcessariò etiam hinc inde variæ in diversis partibus resultant obstructiones, unde tot postea oriuntur symptomata. Nam pro ratione diversitatis materiæ obstruentis & diversitate partium earumq; dispositione symptoma aliud & aliud erit: quæ diversitas in eadem peste ab alio non dependet quam à diversissima constitutione tum humorum tum texturæ partium solidarum variorum hominum. In uno enim subjecto, cujus sanguis multis jam scatet particulis salinis, vel etiam sulphureis alia eaq; graviora apparebunt symptomata, quam in alio cujus sanguis antea legitimè temperatus fuit, alia item in alio cujus sanguis pluribus particulis viscosis, crassis, aquosis vel terrestribus infarctum est, minima etiam occasio, quæ facilè hic determinari nequit, efficere potest, ut talis vel talis materia in hanc vel illam potiùs partem secessum faciat.

XII.

SI fortè particulæ salinæ acres in capite deponantur ibique fibrillas nervosas vel membranosas vellicant sive lædunt ejusdem dolorem ingentem pungitivum sive mordacem producunt & non permittentes ut pori cerebri blandè subsideant vel claudantur vigilias continuas inducunt, è contra si crassiores pituitosæ & visciores ibidem potiùs segregentur, quæ poros cerebri oblinunt & principia nervorum aliquomodo obstruunt, ut spiritus animales, qui jam tum in minori adsunt copia, in nervos influere eosque sufficienter inflare non possint, soporosi isti in peste sæpiùs observabiles affectus oriuntur, si v. gr. in specie meatus nervi auditorii obdurantur, ut in peste Wienensi sæpe observatum est, ægrotantes auditu privantur. Quando autem salia illa in meningibus poros ita obstruunt, ut inflammationes causentur, deliria phrenetica exsurgent.

XIII.

QUando illa salina congeries ad stomachum etiam vergat, statim liquor ille gastricus seu fermentum stomachale vitiatur & appetitus imminuitur & prostratur, acidum enim ab illâ,

quia

quia alkalinæ potius est naturæ maximè infringitur; unde concoctio in ventriculo non amplius legitimè procedit & alimenta non in chylum laudabilem sed in fœtidam putrilaginem abeunt, quæ ad vermes excludendos aptissima, gaudent enim valdè calore tali putredinali; mirum itaq; non est in peste Wienensi integra agmina vermium in principio morbi prodiisse, ut notat *D. Sorbait*, ut plurimum enim tempore pestem antecedente plurima & variorum generum insecta præsertim muscarum multo majore turba, quam aliàs consuetum est observantur, quæ suis ovis & aërem & cibos conspurcare solent, quæ ova in corpus nostrum admissa aliquamdiu ibi latere & tandem aliquando accedente putredine sive calore putredinali excludi possunt. Hac de re videatur *Cl. Rhedi.*

XIV.

SAlia illa acredine sua stomachum vellicantia nauseam cum vel sine vomitu producere possunt; sæpè acrimoniam suam in superiore ventticuli orificio, quæ pars acutissimi est sensus, exercent & cardialgiam vel anxietates excitant; aliquando ita caustica sunt, ut ipsas stomachi tunicas corrodant imò nonnunquam sphacelentur, quod etiam de aliis visceribus est intelligendum, si eò potiùs propter laxitatem vel obstructionem aut aliam dispositionem præeuntem deponantur.

XV.

SI ad intestina pertingant, sive jam hoc fiat mediante bile vel succo pancreatico, vel immediatè ex ventriculo aut glandulis intestinalibus perinde est, saltem fibras intestinorum nerveas vellicabunt & ad excretionem continuo stimulando diarrhæas, vel vasa corrodendo dysenterias & alios excitabunt motus convulsivos, & ut alibi sæpe etiam gangrænam aut sphacelum inducent.

XVI.

QUod si caustica illa salia in vasis capillaribus partium carnosarum & membranacearum subsistunt ibique obstructiones generant, inflamationes & carbunculos producunt, non minùs in partibus internis quam externis; Maculæ autem & petechiæ generantur quando hinc inde corrosis vel obstructis & deinde laceratis vasis capillaribus subcutaneis, sanguis extravasatur, in parva tamen

men quantitate nulla ſubſequente inflammatione, ſi particulis ſubtilioribus in auras avolantibus terreſtriores tantùm relinquũtur, quarum ratione varias inducuntur colores; quando autem iterum diſparent materiam illam introrecedere & partes nobiliores adoriri judicandum eſt.

XVII.

AT non tantùm ſanguis turbatur, ſed & reliqui humores circulantes vitiantur, ut lympha, ita ut in glandulis quoque præcipuè conglobatis; quia poros arctiores minusque rectos obtinent ſubſtantiamque molliorem habent, obſtructiones oboriantur, ubi ſi lympha ſtagnet & colligatur glandulas nunc plures nunc pauciores in tumores attollat, quo ipſo vaſa ſanguifera circumjacentia comprimuntur ſanguisque ibi ſtagnare cogitur, unde bubones ſuas ducunt natales, qui quidem tam formidabiles, ut anthraces, non ſunt modo ritè tractentur. Obſervatum enim eſt plurimam partem eorum quibus bubones erupuerunt in ultima Wienenſium peſte evaſiſſe, præcipuè ſi in partibus nobilioribus ſuam non fixerunt ſedem.

XVIII.

LYmpha hæc vitiata nonnunquam vaſa ſalivalia obſtruit, unde ſitis inextinguibilis, oris ſiccitas & ardor neceſſariò conſequi debet; Salia enim ab æſtu interno eò delata à particulis aquoſis ſufficienter dilui non poſſunt; ſero interim ad alias partes tendente ubi liberior ipſi conceditur via, ſæpe enim ad inteſtina copioſius ruit & tunc diarrhæis materiam præbet, nunc in renibus copioſius percolatur & urinæ profluvium cauſatur: quod in peſte Wienenſi ſæpius factum, ut à prædicto Wienenſi Medico annotatum eſt. Nec multum faceſcit negotii explicatio inconſtanriæ & variæ urinæ mutationis; Quia omnes humores corporis in conveniente ſua diſpoſitione ſunt turbati, quis mirabitur, ſi renes aliquando magis aliquando minus obſtruantur, ſi eorum fermentum vitietur, & cum maſſa ſanguinis non ſit ubique ſibi æqualis; urina nunc de hac nunc de illa plus minus participet materia, nunc tenuis & cruda, ſæpiùs tincta valdè, nunc craſſa & turbida, imò peſſima ſegregetur, nunc nigricans oleaginoſa aut livida corruptionis lethalis certum indicans excernatur. Alia adhuc multa in peſte obſervantur

B phœ-

phœnomena, quæ tamen æquè facilè per poſita illa principia dilucidari poſſe confido.

XIX.

His jam prædictis, quo pacto rationalis præſervatio & curatio ſuperſtruenda ſit porro videndum; Quia materia illa ſubtilis peſtilentialis vires ſuas exerit ſanguinis compagem ſolvendo texturamque omnimodè turbando, omnia ea ad præſervationem neceſſariò obſervanda eſſe cenſeo, quæ ſanguinis mixtionem ſartam tectam ſervare poſſunt. Quo facit Diæta, quæ ſi legitima instituatur multum auget optimeque conſervat corporis robur. Conſiſtit autem in conveniente regimine ſex rerum non naturalium. Ex quibus præcipuè hic conſiderandæ ſunt, aër & animi pathemata de cœteris mediocritas recommendatur.

XX.

Quia continuò tali tempore aërem jam infectum & talibus particulis imprægnatum attrahere cogimur, nil conſultiùs eſſe patet, quam citò ſe in alias ſanioris conferre aëris regiones juxta tritum illud

Mox, longè, tardè, cede, recede redi;

Cùm autem non cuivis officium hoc permittat, nec ſine conſcientiæ læſione id ſemper fieri poſſit, aër quantum poteſt corrigendus, depurandus & ab iſtis particulis lethalibus liberandus, quod optimè fit igne luculento ex lignis reſinoſis & arridis, juniperinis, quercinis, abietinis, &c. accenſo, & fumigiis variis, quæ ex ſulphure, myrrha, pulvere pyreo, baccis juniperi tabaco &c. fieri debent; quo pertinet Eolipila, quam recommendat *Excellentiſſimus atq; Experientiſſimus Archiater Haſſiacus, hujus Univerſitatis Medic. Profeſſor Primarius, Dn. D.* Waldſchmied. Item campanarum ſonitus & bombardarum frequentiores exploſiones. Modus autem quo hæc & ſimilia operentur ex ſeq. theſi 27. facilè concludi poterit; Interim aër privatus circa domicilia & inhabitationibus infectorum cautè fugiendus, ſi verò quis ex officio ægrotis adeſſe cogatur monitum *Celeberrimi Dobrizenski Profeſſoris Pragenſis* diligenter obſervet, ſalivamque nunquam deglutiat, ſed exſpuat, quod etiam intelligendum de iis rebus, quæ ad præſervationem

in

in ore masticantur quæ nunquam degluttienda, facilè enim aër infectus, se salivæ in ore commiscet, unde observatur venenum vires suas in ventriculo præcipuè exserere, prout prædictus Author in suo tractatu de hac re annotat. Nunquam etiam jejuno ventriculo is tempore pestis egredi debet qui suæ studet sanitati, fermentum enim ventriculi tunc temporis sopitum quasi jacet & aciditate sua, ut aliàs fit venenum destruere & mutare non potest.

XXI.

QUantum ad animi pathemata, tranquilla debent esse omnia, præcipuè contra metum, terrorem & pavorem firmandus est animus, qui si erectus sit & imperterritus medicinæ loco est, melancholicæ imaginationes musica vel poculo hilaritatis abigendæ; Experientia enim testatur pusillanimes & meticulosos citiùs peste corripi, quam qui cordatè Dei voluntati sese subjiciunt, fiduciam suam primò in Deum, postea in medicum ejusque præscripta medicamenta firmiter ponunt & interdum ad recreationem corporis & animi hilarem transigunt horulam.

XXII.

COrpus etiam ab omnibus impuritatibus liberandum, liberumque servandum; vitiosi humores, si copiosius adfuerint, in tempore lenitivo aliquo medicamento ex primis viis & corpore deturbandi; non autem quævis vetula vel agyrta à consiliis fit, quamquam facilè, vel stercore passerculorum, muscerdâ vel antimonio aut Euphorbio alvum citare possint; sed prudens hac in re medicus est consulendus; nec generalis hac in re regula præscribi potest, quia mutatis circumstantiis ipsa etiam medicamenta mutanda, purgantia autem fortiora planè exulent, movendo enim & agitando humores, texturamque sanguinis laxando veneno januam magis apperiunt. Sufficere itaque possunt pilulæ aloëticæ, vel pestilentiales Ruffii vel vinum aloëticum &c. ut alvus semper sui memor retineatur.

XXIII.

VOmitoria nunquam sine prudentis medici consilio tali tempore in usum vocanda, quando autem tempestivè & justâ dosi, ad vomitum propensis & facilibus, iisque quibus stomachus multa materia pituitosa & viscida infarctus, exhibentur; multum

commodi afferre & ſæpè periculoſiſſimos morbos avertere vel in primis incunabulis jugulare poſſunt; Et vix tutiora dantur ♀o Emetico Mynſichiti. Vitriolo albo, vel aliquo alio emetico diaphoretico ex antimonio.

XXIV.

VEnæ ſectio planè proſcribenda niſi in valdè aſſuetis maximeque plethoricis, de qua vide inferiùs.

XXV.

REliquarum etiam purgationum corporis per hæmorrhoides, menſtrua &c. fluxus, quibusdam conſuetus omninò procurandus, ne retentis iis, ſanguinis legitima diſpoſitio mutetur.

XXVI.

QUoniam venenum ut plurimum ſe primo lymphæ inſinuat, ibiq; etiã diu latere poteſt; In præſervatione maxima laus fontanellis debetur, præſertim in hodierna peſte, ut experientia teſtatur: Notat enim Medicus quisdam Wienenſis per tales fonticulos in peſte affectis ſtatim maximam nigrantis ac fœtidæ materiæ copiam affluxiſſe; Et plurimam partem eorum, qui talibus inſtructi erant, evaſiſſe, imò prædictus Author ſui & amicorum ſuorum conſervationem maximam partem adſcribit, non quidem fonticulis, ſed aliquali eorum ſuccedaneo, dum ſcribit ſe in utroque inguine inciſione facta emiſſarium paraſſe, quæ cutis craſſitiem paulò excederet, transverſi digiti tantum longitudine illi poſtmodum turundam indidiſſe, ne vulnus coaleſceret; & eô pactô perpetuo ſeri effluxui occaſionem præbuiſſe, cujus exitum in illo ut & cæteris uberiorem ſemper fuiſſe, quo tempore major infectorum numerus occurreret; Hocque auxilium adeò proficuum fuiſſe, ut ne unus quidem eorum peſte correptus fuerit: Itaque & præcipuè cavendum eo tempore à fonticulorum occluſione; quæ etiam de aliorum ulcerum rheumaticorum, maximè in femoribus & partibus inferioribus curatione intelligendum; ut plurimum enim illos qui talibus & ſimilibus ulceribus affligebantur in aliis peſtis temporibus evaſiſſe teſtantur multi Celeberrimi Authores. Alia eſt ratio cum fœdis illis ulceribus à lue venerea prognatis, quibuscum peſtis ſe aliquando faciliùs conjungit.

XXVII.

QUia autem neque hæc sufficienter nos præservare possunt, ad specifica confugiendum; Talia autem duplicis generis constitui possunt: scil. quæ tales continent particulas, quæ poros materiæ hoc venenum generantis facilè ingredi, mutare ac diffringere valent; Si enim huic materiæ pori ad motum & figuram suam accommodati non ampliùs supersint, facilè destruetur & dissipabitur, quia multo majori copia talis materia reperitur, ubi liberius movetur & poros ad suam figurã efformatos offendit, ut videre est in magnete, circa quem & in quo semper major invenitur copia materiæ striatæ quam alibi, quia poros habet motui & figuræ suæ valdè accommodatos; Si autem pori ejus mutantur sponte illa materia striata recedit & vis ejus perit. Secundò, quæ tales in se habent poros & meatus in quos materia illa subtilis pestilentialis facilè intrare non item egredi potest, sed ibidem vel mutari vel cum particulis istis inviscantibus præcipitari debet. His addi possunt, quæ sanguinem leniter agitant motumque particularum minimarum in sanguine ita augent, ut qua data porta per corporis poros eliminentur sanguinique optima textura conservetur. Et his venenum sive sit in- sive extra corpus tolli posse nullus dubito. Sunt autem vel interna vel externa.

XXVIII.

EX internis in prima acie stant acida blanda, acutis enim & scindentibus suis particulis facilè se in tales poros ingerere spatiolaq; talia mutare possunt, quanquam & alio etiam prosint respectu, quatenus scilicet sanguinis compagem arctiorem reddunt, ut postea resolutioni non tam obnoxius sit; Quatenus item fermentum ventriculi roborant, acidum enim blandũ naturæ ejus valde amicum. Et in his maximam poni posse confidentiam, ratio, ut dixi suadet, & experientia testatur. Vinum autem quia tale blandum & naturæ nostræ amicum subtile continet acidum vix ulli cedit alii. Hoc solo se præservavit *Sayerus Medicus ille Anglus*. Etiam *Excellentissimus atque Experientissimus Dn. D.* Waldschmied / Præceptor meus nunquam non venerandus in peste Hanoviensi haustulo vini generosi recens ex cella allati atque ante visitationem ægrorum assumpti sanum & incolumem se servavit. Cui compositum magis placet

 præsto

præſto habeat vinum citratum, camphoratum, ennulatum vel infuſum abſynthii, carduibened. rad. angelicæ, zedoariæ. Tale acidum blandum & amicum etiam poſſident poma citrea, & aurea, hinc in hodierna peſte tanto cum ſucceſſu uſurpantur, & omnia quæ ex iis fiunt, ut morſuli, ex ſucco & corticibus citri, ſyrupus ex toto citro &c.

XXIX.

HIs ſuccedit vini acetum, tum ſimplex; qua ſe præſervavit Clariſſimus *Sylvius*, ut ipſe teſtatur. *Ego ſanè*, inquit, *ante novennium cum quotidiè plures viſitarem ægros peſte infectos præcautionis loco aliud non ſumpſi medicamentum quam vulgaris aceti vini cochleare unum mica panis exceptum & quidem manè antequam inviſerem ægros; id remedii genus uſurpavi per octo menſes continuos, nec unquam minimam percepi toto illo tempore ab infectione noxam.* Tum compoſitum cujus variæ hinc inde proſtant deſcriptiones & nomina: Celebre eſt illud *Vratislavienſium Phyſicorum in Conſilio Medico de peſte* deſcriptum vel illud Theriacale *Timæi à Guldenklee*, cui addi poſſunt extract. rad. carlinæ, card. bened. centaur. minor. flor. ſtœcchados &c. Vel ſimplicius multò fieri poteſt ſi recipiantur Rutæ recent. miiij. ſcord mij. conſciſis affundantur ✠ vini optici ℔ij addantur duo vel plura poma citria in fruſta diſſecta; & erit optimum medicamentum, quo ſe cum multis centenis hominibus præſervavit *in Polonia Celebris quidam Medicus* in diverſis peſtis temporibus. Ex his & ſimilibus acetis ſæpe cochleare unum vel alterum de die aſſumere convenit. Verum quidem eſt non omnibus in horum uſu licere perſeverare, propter ſingularem aliquam diſpoſitionem melancholicam dictam, & tunc ab his vel abſtinendum aut aquis quibusdam deſtillatis ſimplicibus aut compoſitis diluenda, ut ▽ roſarum, lavend. rutæ, cinamom. bugloſſata vel borraginata &c. Spiritus autem acidi, ut ſalis aut nitri cum ſpiritu vini cohobando dulcificandi. Commodum etiam talia aceta aliis multis medicamentis præbere poſſunt vehiculum, tum ut junctis viribus agant, tum, ut ſæpiùs opus eſt, nimium eorum calorem temperent prout in Theriaca, mitridatio &c.

XXX.

CUm igitur præ cœteris omnibus ad prophylaxin tempore pestis acida conducant, si accommodato cujusvis naturæ modo assumantur, in varia forma exhiberi possunt; si alicui placeant conservæ, prostant plurimæ, ut rosarum vitriolat. violarum, florum calend. anthos. borag. &c. quibus addendus spiritus aliquis acidus ad gratam aciditatem, ut spiritus salis, nitri, vel sulphuris aut acetum destillatum; Et stomacho jejuno quantitate nucis juglandis assumenda. Ex Syrupis exhiberi possunt, ille ex succo berberum, citri, arantiorum, ribesiorum, granatorum, acetosæ &c. sed meliùs videtur, si illi succi sine saccharo ex jusculo aut vino assumantur; Ex talibus succis etiam tabellæ parantur. Magni hic æstimanda est aqua alexiphar. Amstelodamensium & egregia illa aqua Prophylactica *Sylvii, von der Schagen & Barbette*; quam describit *Sylvius Prax. Med. lib. 1. cap. 28. §. 31.* Hîc etiam minimè spernendus usus tum ♀ri crudi tum cremoris vel Tartari vitriolati: Etiam à pluribus varii commendantur spiritus ardentes, aquæ vitæ & Theriacales, quibus tamen non admodum fidendum puto, adde quod ut plurimum in nimia assumantur quantitate, unde fermentum ventriculi obruitur & enervatur, ita ut blanda sua aciditate veneno ampliùs resistere non possit; senibus tamen & iis qui frigidioris sunt temperamenti magis prodesse possunt.

XXXI.

QUæ materiam illam pestilentialem in suis poris inviscant, mutant, præcipitant, vel per sudorem aut diaphoresin ex corpore propellunt, varia etiam sunt, & in variis formis reperiuntur, quia autem major eorum est usus in curatione inferiùs recensebuntur. Saltem hic notandũ, quòd fumus nicotianæ per fistulam attractus huc pertineat, quo se præservavit *Clar. Diemerbrock.* in peste Neomagensi.

XXXII.

EXternè ad odorem maximè commendantur poma citria & aurea recentia &c. Balsama varia hinc inde ab Authoribus descripta. Cum successu conficiuntur pixidulæ sive noduli ex ligno juniperino vel alio perforati, quibus spongia aceto rutaceo vel alio bezoartico aut theriacali aut balsamo rutæ præservativo aut oleo pe-

stilentiali

ſtilentiali *Heiniſii* intincta inditur; Nimium autem ſuaveolentibus & pomis ambræ, graveolentibus item non multum fidendum, in medio tutiùs itur.

XXXIII.

AMuleta planè rejicienda non videntur, præcipuè illud *Helmontii* ex bufonibus; cujus & ſimilium vis in eo conſiſtere videtur, quod habeant poros ita formatos, ut particulæ veneni facilè & liberè ſe in iis movere poſſint, unde corpus noſtrum deſerentes eò ſe conferunt, quicquid enim movetur eò tendit ubi minimam invenit reſiſtentiam. Aliter tamen planè & tutius agunt quæ ex variis alexipharmacis componuntur, quale egregium habet *Timæus à Guldenklee.* Imaginationi etiam hic multum tribuendum eſſe libenter concedo; augetur enim confidentia.

XXXIV.

NUnc de curatione etiam pauca addenda. Cùm acutiſſimus ſit morbus, qui 24. horis ſæpiſſimè jugulet, valde maturanda curatio: Ergo quando quis tempore peſtis ex improviſo, cum horrore & calore per vices mutabili, dolore capitis vel dorſi, nauſeæ vel vomitu, anxietatibus & ſubita proſtratione virium animi deliquiis vel aliis ſupra dictis accidentibus decumbat, non ſemper anthraces exſpectandi ſunt aut bubones vel maculæ, nec de urina multum conſultandum, aut videndum quo vergat morbus, ſed ſtatim poſt Deum prudens conſulendus Medicus, vel ubi talis haberi non poteſt, ipſe ſibi conſulat æger medicamentis præcipuè alexipharmacis infra & in variis de peſte conſiliis deſcriptis; cum non tam de hoſte arcendo quam expellendo agatur.

XXXV.

MEdicus autem ſtatim ab initio vocatus, ſi ventriculum impuritatibus repletum, ægrum nauſeabundum & ad vomitum facilem inveniat, emeticum aliquod tutum & non nimis violentũ, quod citò ſuam exerat energiam & intra bihorium vel trihorium omnem abſolvat operationem, exhibere poteſt; ſive ſit ex vitriolo albo, quod in peſte Londinenſi ſæpe proficuum fuiſſe obſervatum eſt, aut infuſo croci metallorum, quo ſæpiùs utebatur *Seyerus*; ſive alio aliquo antimoniali, quod ſurſum tantum operatur. Sæpe enim emetico tempeſtivè adhibito non tantùm multa ſymptomata impediri,

diri,ſed etiam ipſe morbus aliquando feliciſſimè averti poteſt; cujus operatione abſolutâ, ſine mora ad alexipharmaca properandum. Abſtinendum tamen ab emeticis, ſi vomitus jam ſymptomaticè adſit & nonnſii inanis vomendi conatus obſervetur, omniaque aſſumpta ſtatim rejiciantur, tunc enim vel ab anthrace vel acrimonia ſalium ventriculi orificium vellicantium provenit, quod prius obſervavit in famulo ſuo medicus quidam in peſte Dreſdenſi, cujus cadaver ſe aperuiſſe teſtatur.

XXXVI.

A reliquis purgantibus præſertim fortioribus abſolutè cavendũ in curatione, non tantùm enim impediunt diaphoreſin neceſſariam, ſed venenum, quod in exterioribus adhuc hæret partibus commovent & cum ſanguine commiſcent, ſæpiùsque diarrhæas colliquativas hic valde periculoſas excitant: Si verò non reſpondeat alvus, ſuppoſitoriis, vel leni aliquo clyſtere, blandè cienda: in Declinatione verò morbi lene aliquod purgans vel laxativum exhibere convenit ad præcavendas recidivas.

XXXVII.

NOn minùs periculi plena adeoque planè omittenda eſt venæſectio, totus enim ſanguis, cum in ſua mixtione turbatus, totus etiam evacuandus eſſet. Deinde eo ipſo venenum, quod extra ſanguinem adhuc hoſpitatur per venas ad cor derivatur: Hinc non mirum ſi experientia teſtetur omnes illos vel plurimam partem periiſſe, quibus venæſectio celebrata fuit: ut annotavit *Paræus* in Peſte per totam Galliam graſſante, *Diemerbrock* in peſte Naviomagenſi: *Hodges* in Londinenſi, *Guil. Fabritius* in Lauſannenſi, *Anthonius Saracenus* in Genevenſi & nuper *D. Sorbait* in Wienenſi. Dari tamen poſſe caſum quo non tantùm admitti debet ſed etiam neceſſaria, eſt non nego. Scarificationes & hirudines quia ejusdem ſunt generis nihil ferè commodi afferre poſſunt, quanquam tantundem periculi ac venæſectio non importent. Quia tamen inaniter cruciantur & torquentur ægri conſultiùs eſt abſtinere, ut & à cucurbitulis ſine ſcarrificatione, nam affluxui materiæ locum dant.

XXXVIII.

ALiter autem de veſicatoriis judicandum cenſeo, effectus enim non exigui in peſte comperti ſunt, multum enim materiæ

acris

acris ex corpore educunt & ab interioribus partibus derivant, dum exeundi commodiorem ipsi præparant & apperiunt viam, & in nucha, brachiis, femoribus, suris, præcipuè autem parum sub bubonibus applicari possunt, & optimè ex cantharidibus parantur, cavendum tamen ne talibus applicentur, quibus circa vesicam & urinam non integra res est, neque iis, qui hæmorrhagiis subjecti, neq; prægnantibus aut nimium debilibus; sæpiùs etiam sunt renovanda & emplastro de melilotho vel alio inspersο pulvere de cantharitibus recentia servanda; ab inflammatione autem foliis brassicæ præservanda.

XXXIX.

EXpertissima autem & securissima omnium sunt alexipharmaca & sudorifera, quæ totũ hoc arduum negotium absolvunt & ad quæ tanquam ad sacram anchoram recurrendum, quamprimùm unum vel alterum apparet signum; veneni enim jam in corpore admissi vix alius enervandi aut expellendi superest modus; Exhibenda ergo sunt quàmprimùm possibile, aut si vomitorium præmittitur, si non cum eo quod valdè conveniens, tamen statim absoluta ejus operatione & quidem in majore dosi quàm aliàs; Et quia semper virium maxima est habenda ratio semper à cardiacis confortativis concomitentur. Cordialia autem imprimis acida sunt eligenda propter rationes supra dictas. Celeberrimus *D. Margraffius Leidensis Practicus* se plurimas in peste Leidensi ab hac lue liberâsse ipse mihi testatus est, & quidem seq. modo. ℞. vini Rhenani pintam unam Theria. veteris ad minimum 7. annorum ℥j. ⊕ card. bened. ℈ij. m. stent per noctem, & æger in lecto ad sudorem compositus sumat coch. iij. & sudat, post horas duas iterum iij. cochlear. & ita assumptionem & sudorem continuet per diem integrum. Inter sudorifera sæpiùs experta maximè præeminent. Theriac. Androm. cœlestis, mitridatium, Diascordium, Orvietanum, anthithodus Mathioli, Elect: prophylacticon Timæi, Elect. de ovo & similia. Pulveres item Bezoardici varii. Elixiria, Extracta, Essentiæ, Tincturæ legitimis menstruis paratæ; Inter magis simplica commendantur à primariis, terræ pingues, aut sigillatæ, bolus armena, terra lemnia, turcica, silesiaca, &c. Ex vegetabilibus Rad. contrajerv. angel. petasitidis, dictamni, pimpinellæ &c. herb. Card. bened. Scordii, scabiosæ, rutæ absynthii &c. baccæ juniperi,

sambuci

ſambuci Ebuli & ex his paratum rob. &c. Lignum juniperinum quercinum &c. aloës, myrrha. Ex animalibus Lapis Bezoar, qui tamen famam non ſemper ſuſtinet, qui ut plurimùm ſuppoſititius eſt, C. C. unicornu. Troch. viperarum &c. Ex mineralibus ♁ diaphoret. Bezoarticum minerale &c. ut taceam de aliis plurimis de quibus ipſi Authores videri poſſunt. Saltem notandum volo farraginem medicamentorum non minùs quam ipſam peſtem fugiendam eſſe, quanquam interim non uni ſoli medicamento adhærendum, ſed & forma & materia mutanda ſæpiùs, ne natura tandem illis aſſueſcat, & pharmacum medicamenti naturam exuat. Conſueta enim minùs movent.

XL.

CORdialia autem confortativa, quæ his adjungi poſſunt & debent ſunt Confect. alkermes, de Hyacyntho, Aq. Cord. Saxon. frig. & temperata; aq. contra febr. malig. C. C. citrata, cinamomi bugloſſata, cydoniata, Eſſentia citri ſaccharata. Syrupus de acetoſitate citri, ſuccus citri recens expr. vel rubi idæi, perlæ præparatæ, Nitrum perlatum. Spiritus Sulphuris; pulvis cordialis prætioſus &c. ex quibus variæ concinnari poſſunt formulæ.

XLI.

QUanquam maxima pars ſymptomatum morbo ritè curato tandem ſponte deſinant, tamen paucula tantùm breviſſimè addere libet de urgentioribus, quæ nonnunquam ipſo morbo moleſtiora & periculoſiora videntur. In Dolore Capitis & Deliriis Epithema ex aq. Betonicæ aut roſarum, cum aceto ſambucino aut calendulæ & opio paratum ſæpiusque renovatum tepidè fronti ac temporibus applicatum conducet; aut columbæ & gallinæ vivæ diſſectæ capiti capillis liberato imponuntur. Alii plantis pedum in forma cataplaſmatis ex fermento, ruta, ſale, ſapone veneto, vel raphano cum ſale & aceto rutaceo mixto applicant. Hic valdè etiam laudantur veſicatoria in nucha præcipuè applicata. Vigiliæ ſtatim ab initio non ſunt arcendæ, quia magis ad neceſſariam diaphoreſin faciunt, tandem tamen externè diſſectis columbis & gallinis pedibus applicatis demulcendæ, Ubi ſi opus ſit opiata ritè parata in parva doſi cum appropriatis præcipuè volatilibus juncta, magnum præſtant commodum. Sopores autem periculoſi valdè ſunt,

unde omni conatu ægri à ſomno arcendi allocutionibus vel acidis acribus volatilibus naribus oblatis aut aliis mediis. Si confortantibus & cordiacis opus ſit, præter ſupra dicta, confectio cordialis Rodolph. II. Imperatoris à D. Sorbait deſcripta cum vino Malvatico vel ſupra dictis aquis ſæpiùs aſſumi poteſt.

XLII.

SItis & arriditas linguæ, quæ magis moleſta quàm periculoſa, ſpiritibus acidis, ut ſalis, nitri, ſulphuris, vitrioli &c. potui ordinario inditis, nitro item antimoniato, lapide prunellæ vel aliis ſuccis acidis aſſumptis diminui poteſt. Nauſea & vomitus ſi ab anthrace vel inflammatione tali ventriculi orti, omnia ferè in caſſum adhibentur; aliàs vel acidis, ſed paulò magis auſteris aut quandoque opiatis Theriaca Diaſcord. compeſcuntur. Diarrheæ & Dyſenteriæ, quæ periculoſiſſimæ & plerumque lethales ſunt ſudoriferis adſtringentibus proſpiciendum, ut bolo orient. præpar. terra ſigillata, tinctura terræ Catechu. &c. Hæmorrhagiæ quanquam aliquando criticæ exiſtant, nunquam tamen ſecuri eſſe debemus & ſemper ne invaleſcant vigilandum citiſſimè enim quandoque interficiunt.

XLIII.

COmmuniſſima ſymptomata ſunt maculæ, bubones & anthraces; Maculæ ſuperato veneno peſtilentiali non magnam requirunt curam. Bubones verò à chyrurgis attendendi, & variæ dantur ſpecies, nec omnes ad maturitatem deduci poſſunt; qui mobiles ſunt faciliùs quidem diſcutiuntur, ſed tutiùs videtur illos cucurbitulis ſeu ventoſis fixos reddere & ad ſuppurationem deducere. Curantur autem ut reliqui glandularum tumores additis tamen ſemper antipeſtilentialibus, ut theriaca, mitridatio, cæpis allio &c. Inſtar omnium eſſe poteſt vel emplaſtrum *D. Hodges*, vel magneticum vel maturativum *Uratislavienſium Phyſicorum.* quæ in conſilio medico deſcripta ſunt. Quam primum autem paululum molleſcit tumor, non enim ſemper ruptio ſpontanea exſpectanda, phlebotomo aperiendus & mundificandus balſamo ſulphuris therebinthinato, vel aniſato unà cum unguento baſiliconis & Theriaca, non autem conſolidandus, quod tamen tandem fieri poteſt vel prædicto balſamo & ſuperimpoſito emplaſtro diapom-

pompholygos, aut ſolum prælaudatis emplaſtris. Carbunculi, qui multo periculoſiores ſunt bubonibus curantur primo impediendo ne ulterius ſerpant, quod optimè fit butyro antimonii, ſi linea circa carbunculum ducatur, quo ipſo etiam fit ſeparatio Eſcharæ & partium corruptarum, quæ pro ſecundo neceſſaria eſt. Alii ad ferrum & ignem confugiunt, quod non improbandum ſi modo peritus adſit chyrurgus. Mundificantur poſtea ſupra dictis, & tandem ut reliqua ulcera conſolidantur. Pauca hæc nunc ſufficiant, plura deſideranti Authores citati forſan ſatisfacere poſſunt.

Interim DEO ſit Laus & Gloria in æternum.

NOBILISSIME DOMINE CANDIDATE

Eò deventum eſt, ut ægris vivendum moriendumve ſit, prout Medicus ſuis ſpeculationibus, quibus in ſcholis cerebrum fatigavit, vel conjectando ſcopum attingit, vel ab eodem aberrat. Durum profectò mortalibus fatum! Si tamen cordatè eloqui liceat, cauſa eſt, quod pauci ſint, qui mentem ſeriò applicent ad id, quod de facto agit natura, in quo totius rei cardo vertitur. Plurima enim in ſcholis addiſcimus, quæ cum ipſa natura nihil quicquam commune habent, resq; aliter concipiuntur, quàm quales exiſtunt. Neq; à ſcopo aberravero, ſi dixerim medendi methodum adeo tortuoſam & quandoque fallacem eſſe culpâ ipſius Philoſophiæ, in qua ſæpiſſimè plus valet authoritas quam ratio, quo præjudicio imbuti, ſi ipſam poſtea ingrediamur artem medicam, mille ſtatim ipſo in introitu offendimus obſtacula, quæ impediunt, quò minus in ſubtilioribus praxeos minutiis indagandis ſolertiã impendere poſſimus. Multum itaq; præſtitit Philoſophorum Phoſphorus *Renatus des Cartes*, dum ſemitam novam ad Fortunatas inſulas ceu alter Columbus detexit, cùm enim ejus philoſophandi ratio ex immutabilibus & neceſſariis naturæ legibus petita ſit, non poteſt non ipſa ars medica ex

his fontibus ſuam haurire certitudinem, quâ hactenus non ſine Medicorum turpitudine caruit. Tu Doctiſſime *DN. CANDIDATE* jactis hac in Philoſophia ſolidioribus fundamentis, in foro medico firmo ſtas talo, & tam in Gallia & Belgio quam hac in Academia profundiorem acquiſiviſti eruditionem, ut Facultas noſtra medica Tibi jamdudū honores Doctorales decreverit; Ego ex animo gratulor & in Praxi felicitatem perennem & virtutibus tuis dignam à DEO Opt. Max. apprecor, qui ſemper permanſurus ſum

Dabam Marburgi d. XV. Febr. 1683.

Tibi addictiſſimus

JOH. JACOB Waldſchmied / Archiater Haſſiacus & Profeſſor Medicinæ Primarius.

NOBILISSIMO ac CLARISSIMO

NEUHUSIO, artis Pæoniæ Candidato meritiſſimo, experientiâ Chymicâ, Botanicâ, Anatomicâ præ multis maximè conſpicuo, nunc cùm laude pro ſummis in Arte diſputanti præmiis

EUGE BONUM FACTUM!

acclamo

JOH. DANIEL DORSTENIUS, Medicinæ Doctor, Profeſſor & p. t. Decanus.

EX quo Te Batavis digreſſum nuper Athenis
Pergamus Haſſorum tenuit, perfecit Apollo
Hanc tua NEUHUSI cincturam tempora *Daphnen*;
Quam ſimul atque lubet, partum virtute brabeum,
Reddere diſcupio. Faxit Deus, hæc bene cœpta
Ut bene ſuccedant, reducis quoque *myrtea ſerta*
Ut Bernæ doctam frontemque comamque coronent.
Optime NEUHUSI meritò Tibi grator utrumque.
Sis memor usque tui *DORSTENII*, & auctus honore
Annos Neſtoreos vivas! applaudite Muſæ.

En quod rogabas, Nobilissime ô Neuhaus,
Carmen, tuis chartis nimis quidem indignum,
Futurum amoris attamen mei signum:
Minùs pudicos Numinisq; Risores,
Bardos, inertes, nesciosq; Naturæ,
Illos scholasticæ superbiæ mystas,
Cunctosq; queîs studium Mathematum sordet,
Fastidit usque respuitque Parnassus.
Verùm Tuarum, jure quas Tibi grator,
Sunt conscii plerique nempe virtutum,
Lasciviam odisti, Dei times Numen,
Testantur id Batavi, Alobroges, Franci;
Nos Te probum vitâ, elegansque laudamus
Rarissimæ Eruditionis exemplum;
Ego cirrulos Tuos & Algebram novi,
Certissimam basin scientiæ humanæ;
Senemq; Coum, Pergamique Doctorem
Cuncti hîc vident ita cognitos Tuis Musis
Ut in triumphum pestilentiam ducas
Reliquosque morbos, ceu salutis Assertor.

Paucis istis meritissimis Nobilissimi DN. Candidati, Amici mei candidi, honoribus litare, meique memoriam commendare prolubium fuit

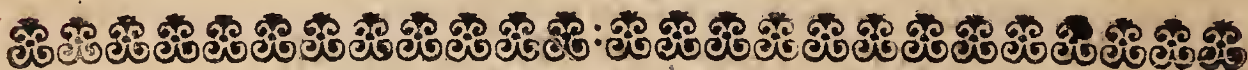
JOH. GEORGIO BRAND, Theol. D. & Math. Professori Ord.

Nititur & sudat miles furibundus in armis,
Et tandem victor præmia justa capit.
Nititur & sævas jactatur nauta per undas,
Et tandem portum fessâ carina subit.
Nititur & sudat, dum glebas frangit arator,
Denique sudores messis opima levat.
Niteris & sudas Neuhusi, *præmia tandem*
Illa dabunt docti pectoris ausa tui.
Exopto, Deus ut posthac tua *cœpta secundet,*
Ac Tibi succedant prospera quæque. Vale.

Ita Nobilissimo Domino Candidato, Amico & Convictori suo suavissimo, rudi quidem Minervâ, sed animitùs gratulatur

JOH. JACOB. FRAYSS, Heidelbergâ Palatinus.

Sic tua fata jubent, surgas Doctissime Neuhaus
Pecte comam, digitumque para, frontemque serena:
Mox erit, ut stabili lætus decoreris honore,
Quali vix fulgent diademata splendida Regum.
Artis Apollineæ Tibi *quando dabuntur honores,*
Hoc meritò grator læto tibi corde βραβεῖον!

Itâ l. mq; gratulabatur

CAROLUS PHILIPPUS LOMBARDIUS.

F I N I S.